

Історія

УДК 286.3:654.19(477.83;477.84;477.86)(092)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20616496>

**Пастор Іван Косован як ініціатор медійного служіння Церкви
Адвентистів сьомого дня на Галичині (1980–1995)**

Куриляк Валентина Василівна

доктор богослов'я, доцент, доцент кафедри богослов'я

ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

м. Буча, Київська область, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-5245-9700>

Білик Альона Сергіївна

викладач кафедри богослов'я,

ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»,

м. Буча, Київська область, Україна

<https://orcid.org/0009-0003-4997-1844>

Прийнято: 12.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

***Анотація.** У статті досліджується діяльність пастора Івана Косована як ініціатора медійного розвитку Церкви Адвентистів сьомого дня на Галичині. На основі архівних матеріалів, інтерв'ю та зарубіжних церковних видань простежується життєвий шлях діяча, а саме від музиканта Ансамблю пісні й танцю Чорноморського флоту до відданого церковного служителя. Розглядається його пасторська практика на Івано-Франківщині у 1980–1990-х роках, зокрема впровадження нових методів*

місіонерської роботи та реформування музично-літургійної традиції. Висвітлюється фандрейзингова діяльність Косована в Канаді, завдяки якій було залучено кошти на будівництво церкви та закупівлю студійного обладнання. Окремо розглядається роль пастора у створенні першого протестантського радіо «Голос Надії», що розпочало мовлення 17 травня 1995 року в Івано-Франківську. Підкреслюється його принципова позиція щодо виробництва україномовного контенту, яку він відстояв перед міжнародним керівництвом церкви. Стаття також розкриває міжнародний вимір діяльності Косована, його участь у з'їзді Генеральної Конференції АСД у Новому Орлеані 1985 року та співпрацю з відомими міжнародними євангелістами. Показано, що успіх медійного проєкту значною мірою визначився конструктивною співпрацею пастора з фахівцями державного радіомовлення Івано-Франківська. Окремо простежується роль Косована як неофіційного представника українського протестантизму на міжнародній арені, що сприяло формуванню позитивного образу церкви за кордоном та встановленню партнерських зв'язків із канадськими громадами. Джерельну базу дослідження становлять архівні документи Державного архіву Івано-Франківської області, матеріали особистих інтерв'ю із сучасниками пастора та публікації зарубіжних адвентистських видань 1985–1996 років. Зроблено висновок, що новаторські підходи та організаторський талант Івана Косована заклали міцну основу для подальшого медійного розвитку Церкви АСД у незалежній Україні, а його досвід є показовим прикладом поєднання локальної церковної ініціативи з міжнародною підтримкою.

Ключові слова: Церква адвентистів сьомого дня, Іван Косован, радіо «Голос Надії», протестантське радіомовлення, медійне служіння, Галичина, Івано-Франківськ.

Pastor Ivan Kossovan as an Initiator of the Media Ministry of the Seventh-day Adventist Church in Galicia (1980–1995)

Valentyna Kuryliak,

PhD, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Theology of
the Ukrainian Institute of Arts and Sciences, Bucha, Kyiv region,

<https://orcid.org/0000-0001-5245-9700>

Alyona Bilyk,

lecturer at the Department of Theology,

Ukrainian Institute of Arts and Sciences,

Bucha, Kyiv region, <https://orcid.org/0009-0003-4997-1844>

Abstract. *The article examines the ministry of Pastor Ivan Kosovan as an initiator of the media development of the Seventh-day Adventist Church in Galicia. Based on archival materials, interviews, and foreign church publications, the study traces his life path from a musician in the Song and Dance Ensemble of the Black Sea Fleet to a devoted church minister. The article analyzes his pastoral work in the Ivano-Frankivsk region during the 1980s and 1990s, particularly the introduction of new methods of missionary activity and the reform of the musical and liturgical tradition. The study highlights Kosovan's fundraising activity in Canada, through which funds were raised for the construction of a church and the purchase of studio equipment. Special attention is given to his role in establishing the first Protestant radio station, Voice of Hope, which began broadcasting on May 17, 1995, in Ivano-Frankivsk. The article emphasizes his principled position regarding the production of Ukrainian-language content, which he defended before the international leadership of the church. The article also reveals the international dimension of*

Kosovan's activity, including his participation in the 1985 General Conference Session of the Seventh-day Adventist Church in New Orleans and his cooperation with prominent international evangelists. It is shown that the success of the media project was largely determined by the pastor's constructive collaboration with specialists from the state radio broadcasting system in Ivano-Frankivsk. The study also traces Kosovan's role as an unofficial representative of Ukrainian Protestantism on the international stage, which contributed to the formation of a positive image of the church abroad and the establishment of partnerships with Canadian communities. The source base of the study consists of archival documents from the State Archives of Ivano-Frankivsk Region, materials from personal interviews with the pastor's contemporaries, and publications from foreign Adventist periodicals from 1985 to 1996. The article concludes that Ivan Kosovan's innovative approaches and organizational talent laid a solid foundation for the further media development of the Seventh-day Adventist Church in independent Ukraine, while his experience serves as a representative example of combining local church initiative with international support.

Keywords: *Seventh-day Adventist Church, Ivan Kosovan, Voice of Hope radio, Protestant radio broadcasting, media ministry, Galicia, Ivano-Frankivsk.*

Постановка проблеми. Церква Адвентистів сьомого дня в Україні представлена в більшості історичних регіонів країни різними формами релігійного служіння. Одним із важливих напрямів її діяльності стало медійне служіння, яке забезпечило ширші можливості для поширення адвентистських ідей та цінностей у суспільстві. Серед протестантських конфесій України Церква АСД набула особливої впізнаваності саме завдяки активному використанню медіа у своїй місії. Початковим етапом такого розвитку стало радіомовлення, яке відкрило нові канали комунікації з віруючими та ширшою аудиторією. У цьому контексті особливого значення набуває постать пастора

Івана Косована, пов'язаного з ініціюванням медійного служіння Церкви АСД у Галичині. Його діяльність становить інтерес не лише з біографічного погляду, але й як приклад поєднання пасторського служіння з новими формами церковної комунікації. Дослідження цієї постаті дає змогу краще зрозуміти, яким чином локальні церковні ініціативи сприяли становленню ширшого медійного напрямку в житті конфесії. Водночас аналіз ролі Івана Косована дозволяє конкретизувати внесок регіональних лідерів у розвиток церковної інфраструктури та місіонерських практик. Особливо показовим у цьому аспекті є приклад радіо «Голос Надії» як одного з перших інструментів медійної присутності Церкви АСД у зазначеному регіоні. Отже, актуальність дослідження зумовлена потребою з'ясувати біографічні, служительські та медійно-організаційні аспекти діяльності Івана Косована, що безпосередньо підводить до визначення мети цієї статті.

Мета дослідження – проаналізувати біографію, пасторську діяльність та внесок Івана Косована у медійний розвиток Церкви АСД у Галичині на прикладі радіо «Голос Надії».

Виклад основного матеріалу дослідження. Іван Ілліч Косован народився 1 листопада 1953 р. у селі Селятин (нині Путильський район Чернівецької області) [8, арк. 2]. Населений пункт, географічно розташований у прикордонній зоні Буковини (поблизу сучасного українсько-румунського кордону), відзначається значною історичною наступністю. Найдавніші документовані відомості про поселення датуються 1490 роком, коли воно фігурувало в письмових джерелах як земельна власність Путнянського монастиря. В історичній ретроспективі Селятин мав статус економічно розвиненого населеного пункту з розгалуженою соціально-економічною інфраструктурою. Свідченням тісних комунікаційних зв'язків з країнами Західної Європи було функціонування прямої залізничної лінії «Селятин-Париж» [17].

Визначальним чинником у становленні особистості Івана Косована стало повоєнне суспільне середовище у віддаленому карпатському поселенні, де вагому роль продовжували відігравати релігійні традиції. Не менш важливий вплив на його розвиток мав інститут сім'ї. Провідну роль у процесі морально-етичного виховання сина відіграла матір, Ганна Василівна (уроджена Гріздак). Її постать характеризувалася високим рівнем емпатії, надзвичайною жертовністю та глибокими релігійними переконаннями. Тривалий час вона працювала на посаді вчителя трудового навчання у місцевій школі-інтернаті. Її діяльність була прикладом соціального служіння, що й формувало відповідний ціннісний орієнтир для сина [29; 8, арк. 16].

Ілля Васильович Косован, батько Івана, походив із родини, що належала до членів Церкви Адвентистів сьомого дня, що забезпечило відповідний релігійний контекст, однак його життєвий шлях був обтяжений складними особистими випробуваннями. Саме від батька Іван успадкував виражені інженерно-технічні здібності та схильність до ремісничої діяльності та прикладного майстрування. Поряд з цим вагомим духовним авторитетом був дідусь по материнській лінії – Василь Васильович Гріздак. Саме він виступив ініціатором та гарантом закладення непохитного релігійного фундаменту в системі духовних цінностей Івана. Зростаючи в такому середовищі, Іван із раннього дитинства виявляв різнобічні здібності, що поєднували музичний талант, високий рівень інтелектуального розвитку, інтерес до технічної сфери та виражену працелюбність [31].

Здобуття базової середньої освіти Іваном Іллічем припало на період 1961–1971 років і здійснювалося на базі загальноосвітньої школи с. Селятин [8, арк. 4]. Його освітня діяльність характеризується стабільно високим рівнем академічної успішності. Протягом усього десятирічного циклу навчання Іван демонстрував пізнавальну активність та інтелектуальну працездатність, що виражалося у здобутті виключно відмінних оцінок, а також у систематичному

представленні навчального закладу на предметних олімпіадах різного рівня. Також І. Косован виявляв особливу схильність та старанність до вивчення іноземних мов. Найкращі результати були досягнуті ним у засвоєнні німецької мови. Цей факт призвів до виникнення неформального антропоніма – прізвиська «Ганс» (Ганчик), яке було ініційоване вчителем та згодом міцно інтегрувалося в життя Івана [12].

Важливою складовою раннього етапу дорослішання та формування особистості Івана Косована став інтенсивний практичний розвиток його вродженого музичного таланту. Цей шлях розпочався з того, що юнак цілком самостійно опанував гру на гітарі. Варто відзначити, що цей музичний інструмент він придбав за власні кошти, які зумів самотужки заробити під час літніх підробітків. Свій творчий хист І. Косован постійно застосовував у місцевому культурному житті, беручи активну участь у різноманітних шкільних та сільських мистецьких заходах. Особливо знаковим кроком у його біографії стала організація власного шкільного музичного ансамблю. Саме завдяки вираженим лідерським якостям та вмілому керівництву молодого Івана, цей художній колектив за досить короткий час здобув широке визнання серед громадськості. Оригінальність та нестандартність мислення юнака яскраво проявлялися також у його перших кроках як композитора. Іван Косован робив цілком успішні спроби створювати власні авторські музичні твори. Важливо відзначити, що презентація цих пісень найчастіше відбувалася безпосередньо перед його однокласниками, і цей творчий вияв нерідко гармонійно поєднувався із самим шкільним навчанням.

Однак на завершальному етапі здобуття середньої освіти (1970–1971 рр.), саме під час перебування у випускному десятому класі, навчання юнака було призупинене через важке інфекційне захворювання – хлопець захворів на холеру. Цей складний та критичний період поставив життя Івана на межу смерті. Проте, незважаючи на всі загрози, цей етап хвороби завершився

повним одужанням із відновленням усіх фізичних сил [31].

Після закінчення Селятинської загальноосвітньої школи у 1971 році Іван вступив до Чернівецького технічного училища, яке закінчив з відзнакою у 1973 році, здобувши кваліфікацію токаря [8, арк. 4].

Наступним періодом у процесі життєвого становлення та формування громадянської позиції Івана Косована стало проходження строкової військової служби, до лав якої його було призвано у травні 1973 року. Завдяки наявності вокальних здібностей, після успішного проходження фахового прослуховування під керівництвом Бориса Боголепова, молодого матроса було офіційно запрошено до складу Ансамблю пісні й танцю Червонопрапорного Чорноморського флоту, що базувався у місті Севастополь. У складі хорового колективу Іван Косован виконував вокальну партію баритона. Завдяки високому рівню виконавської майстерності, він за досить короткий час здобув офіційне звання артиста та соліста цього флотського музичного колективу.

Гастрольно-концертна діяльність Ансамблю пісні й танцю Червонопрапорного Чорноморського флоту вирізнялася масштабною географією. Вона охоплювала як престижні концерти на найголовніших вітчизняних сценах, серед яких особливо варто відзначити виступи у Київському палаці «Україна», так і значні закордонні гастролі, під час яких ансамбль гідно презентував своє мистецтво на міжнародному рівні. Показовими в цьому контексті є закордонні гастролі у Франції, що відбулися в межах офіційного дружнього візиту радянських кораблів. Під час цієї кампанії соліст Косован брав безпосередню участь у мистецьких заходах у таких французьких містах, як Тулон, Ля Сейн, Ля Гард, а також у столиці держави – Парижі.

Спільні творчі захоплення під час проходження військової служби допомогли Івану Косовану налагодити тісне спілкування та зав'язати міцну

дружбу з цілою низкою талановитих юнаків, які в майбутньому стали видатними представниками українського естрадного мистецтва. Серед найвідоміших постатей, з якими він тоді регулярно спілкувався та підтримував теплі товариські стосунки, особливо варто відзначити таких визнаних майстрів вітчизняної сцени, як Назарій Яремчук, Павло Дворський та Василь Зінкевич.

Після офіційного завершення терміну строкової служби у 1975 році перед І. Косованом відкривалися широкі перспективи професійної реалізації у сфері світського музичного мистецтва, що передбачали, зокрема, можливість подальшої участі у світових гастрольних проєктах. Переломним моментом у процесі переоцінки життєвих пріоритетів стала його поїздка на вихідні дні до рідного села Селятин. Головною метою цього візиту було бажання поділитися з батьками новиною про своє професійне підвищення. Саме під час цього перебування вдома відбулася ключова розмова молодого артиста зі своїм дідусем, Василем Гріздаком, який був служителем Церкви Адвентистів сьомого дня. У відповідь на емоційні розповіді Івана про очікувані статки, визнання та кар'єрні здобутки, досвідчений служитель ставив незмінне питання: «А що буде далі?». Уважно вислухавши всі амбітні плани юнака, Василь Гріздак акцентував увагу на есхатологічному вимірі людського буття, нагадавши, що найвищою цінністю є здобуття Царства Небесного. Водночас він поставив конкретні запитання щодо практичного виміру віри: чи дотримується хлопець біблійної суботи та чи звершує особисті молитви до Ісуса Христа.

Ці глибокі духовні настанови кардинально вплинули на внутрішній світ Івана Косована. Повернувшись до місця несення служби у Севастополь, він продемонстрував готовність до радикальних змін. Юнак прийняв категоричне рішення відмовитися від престижної посади соліста, офіційно заявивши, що після завершення передбаченого дворічного терміну служби він повертається

до рідного краю з єдиною метою – присвятити свій музичний талант виключно прославленню Бога. Це рішення зустріло нерозуміння з боку його оточення. Військове командування також не бажало втрачати настільки обдарованого виконавця. Керівництво намагалося переконати юнака, апелюючи до ідей «світлого комуністичного майбутнього», та запропонувало йому взяти відпустку, поїхати до рідного села, щоб відпочити і ще раз ретельно обміркувати можливість повернення до складу ансамблю.

Проте остаточна кристалізація віри відбулася через проходження надзвичайно складного фізичного випробування. Після повернення додому Іван раптово і критично захворів. Стан його здоров'я погіршився настільки, що кваліфіковані медичні фахівці навіть не могли встановити точний діагноз, і життя молодого чоловіка опинилося під загрозою смерті. У цей кризовий період до нього додому завітали пресвітери місцевої адвентистської громади. Відповідно до біблійного вчення, вони звершили над хворим заступницьку молитву та провели обряд єлеєпомазання. Після одужання та повного відновлення фізичних сил Іван Косован остаточно відкинув будь-які сумніви і більше ніколи не розглядав можливості повернення до світської естради [1]. Навесні 1975 року Іван був демобілізований та переведений у запас. Під час проходження служби здобув військово-облікову спеціальність «співак ансамблів та театрів» [8, арк. 4].

Після прийняття водного хрещення у 1975 році Іван часто усамітнювався під час тривалих походів карпатськими горами. Цей період в другій половині 1970-х років, наповнений написанням нових духовних пісень, став часом його повного релігійного переродження. Після демобілізації І. Косован протягом шести місяців проживав у родині Саповичів (с. Мамаївці), де процес його духовного становлення відбувався через глибоку інтеграцію в християнський побут та спільну музично-богослужбову практику. Цей етап соціальної взаємодії, заснований на принципах біблійної етики та гостинності, сприяв

остаточному закріпленню його світоглядних і творчих пріоритетів [1].

Логічним продовженням цього етапу стало запрошення до активного служіння, ініційоване пастором Миколою Жукалюком, що ознаменувало початок видатного шляху Івана Косована як християнського виконавця та служителя Церкви АСД.

Знайомство Івана Ілліча з його майбутньою дружиною, Лілією Федорівною Сірик, відбулося в межах молодіжного зібрання, що проходило в селі Гуцулівка (Івано-Франківська область). Цей період характеризується надзвичайно стрімким розвитком їхніх міжособистісних взаємин: пара прийняла швидке рішення про укладання шлюбу. Офіційна реєстрація шлюбу та весільна церемонія відбулися 17 жовтня 1976 року в місті Івано-Франківськ. Закономірним етапом розвитку їхньої сім'ї стало народження первістка – 11 жовтня 1977 року в подружжя народився син Мар'ян.

Спілкування молодого подружжя свідчить про наявність високого рівня емоційної прив'язаності, гармонії та глибокої поваги, що з часом набували лише більшої інтенсивності. Показовим маркером сімейної етики І. Косована є спогади делегатів Генеральної Конференції 1985 року, Галини Грицюк: у кулуарних бесідах він систематично висловлював повагу до дружини, що позитивно сприймалося тогочасним християнським соціумом як еталонний приклад подружнього ставлення [11].

У 1981 році Іван та Ліля здобували фахову музичну освіту в місті Дрогобичі. У 1984 році Косован був обраний в республіканський комітет з музики і співу в Церкві АСД. Це надавало йому можливість відвідувати адвентистські церкви з метою контролю музичного життя громад республіки [8, арк. 4 зв]. У лютому 1985 року Косован був обраний дияконом, а також диригентом хору громади села Вовчинець [8, арк. 4, 5, 17]. Надалі Іван працював як служитель Церкви АСД у таких населених пунктах: Велика Кам'янка, Білі Ослави та Біла Церква [31].

Протягом 1982-1985 років професійний шлях І. І. Косована був тісно пов'язаний із галуззю народного декоративно-ужиткового мистецтва. У цей час він працював різьбярем-художником на базі Всесоюзного художнього об'єднання «Гуцульщина» в місті Косові [8, арк. 2 зв]. Він на високому рівні володів технологією художнього оздоблення та розпису різноманітного посуду. Рівень його майстерності набув настільки високих професійних якостей, що найкращі зразки авторських робіт не лише експонувалися, але й успішно реалізовувалися на мистецькому ринку, отримуючи високу фінансову оцінку від поціновувачів [31].

Послаблення антирелігійного тиску в другій половині 1980-х років сприяло активізації публічної духовно-просвітницької діяльності, зокрема через проведення музичних програм. У цей період І. Косован стає активним учасником таких заходів, реалізуючи свій творчий потенціал у сольному та хоровому виконанні. Важливим аспектом його роботи була також музично-педагогічна практика: як висококваліфікований фахівець, він здійснював методичний супровід та сприяв підвищенню вокальної майстерності інших учасників колективу [14].

1985 рік став визначальним етапом у житті Івана Косована, адже він приніс йому визнання на міжнародному рівні. У цьому році в місті Новий Орлеан (США) відбувся з'їзд Генеральної Конференції Церкви АСД, куди вперше в історії на цей захід комуністична влада дозволила поїхати делегації з Радянського Союзу [9, с. 359]. Проповідники Михайло Кулаков та Микола Жукалюк переконали керівництво країни взяти з собою не лише священнослужителів, а й представників від рядових членів церкви: Івана Косована як співака [8, арк. 17] та Галину Грицюк як перекладачку. Ця делегація репрезентувала радянський адвентизм для всього світу [16, с.315]. Виступаючи перед величезною аудиторією, Іван виконав пісні «Співай, співай, для Господа співай» (яку навіть переклали англійською мовою), «Бог

чудеса творит», а також свій авторський гімн «Пам'ять». Виступ Івана Косована отримав високу оцінку слухачів [25; 27; 39]. Високий, стрункий чоловік із військовою виправкою, вусами привернув увагу іноземної аудиторії високим рівнем вокального виконання. Його зовнішній вигляд відповідав стереотипним уявленням іноземців про фізичну статуру радянських чоловіків. А Роза Отіс, перша керівниця відділу жіночого служіння ГК Церкви АСД, у своїй книзі «Soviet Sunrise» згодом зізналася: рівень вокального виконання Косована був настільки високим та професійним, що вона спочатку сприйняла його за «найманого професіонала», відрядженого державою для офіційної репрезентації СРСР [33, с. 104]. Після завершення Генеральної Конференції делегація з СРСР мала змогу подорожувати США, відвідуючи школи та історичні пам'ятні місця піонерів адвентизму. У цій поїздці скрізь лунав спів Івана.

Наприкінці 1988 року, в результаті тривалого духовного спілкування, Іван охрестив свого батька Іллю, який до цього багато років був далеким від церкви. Через три місяці батько помер [31].

У 1989 році Івана Косована було обрано керівником відділу музичного служіння Церкви АСД на теренах УРСР [16, с. 333]. Наслідком цієї події став безпрецедентний для радянського соціокультурного простору факт: офіційний запис та тиражування першої християнської грамплатівки з духовними гімнами «Слава во vyšніх Богу, на землі мир». Високий попит на цей музичний альбом сприяв тому, що широкі верстви радянського населення вперше отримали можливість ознайомитися з традиціями християнського піснеспіву [31].

Цього ж року відбувся закордонний візит Івана та Лілії Косован до Австралії (м. Сідней), здійснений на запрошення місцевої російськомовної адвентистської громади. Ця поїздка органічно поєднала рекреаційну мету з активною релігійно-просвітницькою та творчою діяльністю. Основний акцент

було зроблено на музичному служінні: подружжя (Іван як вокаліст, Лілія як піаністка-акомпаніаторка) здійснило студійний запис нових аудіопрограм та музичних творів, призначених для подальшої трансляції в ефірі Адвентистського всесвітнього радіо (AWR).

Важливим аспектом візиту стала інформаційно-комунікативна діяльність діяча. Під час офіційних зустрічей із керівництвом Вікторіанської конференції (Victorian Conference) І. Косован виступив своєрідним репрезентантом українського протестантизму. Він поінформував іноземних колег про динаміку інституційного розвитку церкви в Радянському Союзі в умовах послаблення ідеологічного тиску [28; 35].

Здобувши авторитет у сфері духовної музики, І. Косован був активно залучений до співпраці з провідними міжнародними місіонерами (Марк Фінлі, Джон Картер, Джеймс Гіллі) для музичного забезпечення їхніх євангелізаційних заходів. Одним із визначних етапів цієї діяльності стала участь у програмі Дж. Гіллі 1992 року в Харкові, Одесі та інших містах. Вокальні виступи співака мали значний естетичний та духовний вплив на слухачів, формуючи стабільний суспільний запит на його творчість [30].

У вересні 1991 року в межах першого благодійного турне містами Канади відбувся візит родини Косован (Івана, Лілії та їхнього сина Мар'яна) до канадського селища Боваллон (провінція Альберта). Головною метою поїздки було ведення просвітницько-євангелізаційної діяльності, а також акумуляція фінансових ресурсів для розвитку церковної інфраструктури АСД в Україні. Програма перебування в Канаді відзначалася активною взаємодією з місцевою громадою. Зокрема, було проведено заходи духовного та культурного спрямування, серед яких особливе значення мав релігійно-музичний виступ: вокальна програма у виконанні соліста-баритона Івана Косована за інструментального супроводу піаністки Лілії Косован. За підсумками перебування місії в регіоні було зафіксовано високий рівень

фінансової підтримки з боку місцевого населення та релігійних громад. Загальна сума збору безпосередньо у Боваллоні та сусідніх населених пунктах (Мірнам, Ту-Гілс, Сент-Пол) склала 20 000 канадських доларів. Ці кошти призначалися для будівництва, реконструкції та матеріально-технічного оснащення Дому молитви в Україні, а також для закупівлі дефіцитного на той час звукозаписного обладнання та релігійної літератури [34].

Навесні 1992 року відбувся повторний масштабний духовно-просвітницький та фандрейзинговий тур Івана Косована (у статусі євангеліста та соліста Українського уніону) спільно з дружиною Лілією регіоном Північної Альберти (Канада). Логістичний та організаційний супровід маршруту, підготовка якого тривала кілька місяців, забезпечував спеціально створений комітет під керівництвом Рассела Філліпса. Концертні та проповідницькі заходи охопили низку локацій, зокрема релігійні громади міст Боваллон (Beauvallon), Шервуд-Парк (Sherwood Park), Сент-Альберт (St. Albert), Коледж-Хайтс (College Heights), Центральну церкву Калгарі (Calgary), а також інші муніципальні зали.

Головне завдання закордонної місії полягало в актуалізації уваги канадської громадськості до процесів релігійного відродження в Україні та підвищенні загальної поінформованості про діяльність Церкви Адвентистів сьомого дня в обох державах. Практичним наслідком туру стала успішна акумуляція благодійних внесків. Залучені фінансові ресурси дозволили ініціювати зведення Дому молитви на 350 місць у Західній Україні (м. Івано-Франківськ). Додатково було профінансовано закупівлю спеціалізованого звукозаписного апаратного комплексу (вартістю понад 15 000 доларів США), призначеного для технічного забезпечення масових євангелізаційних кампаній та професійного продукування аудіоконтенту. Знаковою подією поїздки стала публічна презентація концепції інституційного партнерства («церков-побратимів»), що відбулася 22 березня 1992 року під час виступу І. Косована

в громаді Боваллон. Ця ініціатива заклала фундамент для офіційної співпраці Канадського та Українського уніонів [26].

Іван Косован був дотичний до створення християнського радіо «Голос Надії» в Україні у першій половині 1990-х років, концептуально відстоявши необхідність виробництва унікального україномовного контенту перед міжнародним керівництвом церкви. Завдяки його діяльності серед канадської діаспори та успішним переговорам із державними структурами, вдалося побудувати технічно оснащену студію в Івано-Франківську, сформувати фахову команду й забезпечити трансляцію програм на національному радіоканалі «Промінь». З моменту офіційного початку діяльності християнського радіо «Голос Надії» 17 травня 1995 року Іван Ілліч був затверджений на посаді його першого директора [16, с. 333]. Окрім інституційної розбудови проєкту, подружжя Косован узяло на себе ролі перших ведучих, формуючи початковий аудіальний формат радіостанції.

Запуск радіо «Голос Надії» у травні 1995 року відбувся в особливому суспільному контексті. Україна переживала глибоку економічну кризу, масову психологічну дезорієнтацію та ідеологічний вакуум, що утворився після розпаду радянської системи цінностей. У цих умовах релігійне радіомовлення виконувало не лише місіонерську, а й важливу соціальну функцію пропонувало слухачам стабільну систему моральних орієнтирів у нестабільний час.

Показовим є і саме рішення транслювати програми на хвилях державного каналу «Промінь». Це свідчить про принципово новий характер відносин між церквою та державою в незалежній Україні, оскільки ще десятиліття тому подібне було б неможливим. Домовленість Косована з державними структурами про надання ефірного часу є прикладом того, як протестантські громади вміло скористалися вікном можливостей перехідного періоду для виходу у відкритий публічний простір.

Не менш важливим є технологічний вимір проєкту, а саме оснащення студії системою цифрового монтажу Pro Tools на базі Apple Macintosh у 1995 році відповідало тогочасним міжнародним стандартам радіовиробництва. Це означало, що «Голос Надії» від самого початку створювався не як аматорська ініціатива, а як професійний медіапродукт, здатний конкурувати за якістю звучання з державними радіостанціями. Залучення до роботи фахівців обласного радіо, зокрема звукорежисера Валерія Мехоношина, що стало вирішальним чинником у досягненні цього рівня.

У вересні 1995 року родина Косован емігрувала до Канади. Змінивши початкове місце проживання поблизу Едмонтону на Торонто, вони швидко інтегрувалися в життя місцевої української громади Адвентистів сьомого дня. Їхня релігійно-просвітницька діяльність охоплювала участь у хоровому співі, виступи у складі квартету спільно з пастором Федором Поповичем та його дружиною Ольгою, а також регулярні проповіді й сольні вокальні номери І. Косована. Рівень довіри громади до Івана та його дружини виявився під час підготовки до відзначення 70-річного ювілею української адвентистської громади у м. Торонто у 1999 році. Організаційне забезпечення та координацію святкових заходів здійснювали подружжя Косован спільно з Людмилою Стігній. Вони також виступили модераторами урочистого богослужіння, яке відбулося за участі представників англomовних громад та адміністрації місцевої конференції [2].

Попри активну діяльність у діаспорі, І. Косован розглядав своє перебування в еміграції як тимчасове. Він зберігав стійкий намір після завершення активної трудової діяльності (виходу на пенсію) повернутися в Україну для здійснення служительської місії в місті Севастополі. Важливою подією родинного життя цього етапу стало одруження сина Мар'яна з Алланою, що відбулося 20 серпня 2000 року [31].

У 2002 році в Івана Ілліча було діагностовано важке онкологічне

захворювання – гліобластому головного мозку. Незважаючи на вкрай невтішні початкові прогнози медиків (2-3 місяці), після складної нейрохірургічної операції настала ремісія, яка дозволила Івану ще протягом півтора року продовжувати активну музично-просвітницьку та концертну діяльність. Згодом стався рецидив: хвороба повернулася у значно агресивнішій формі, що супроводжувалася незворотними руйнівними процесами у мозку. Загалом період боротьби із захворюванням тривав три з половиною роки [31].

1 листопада 2003 року І. Косован відзначив свій 50-річний ювілей. З цієї нагоди у церкві «Еммануїл» (м. Торонто) відбувся його останній сольний концерт, відеодокументація якого збереглася дотепер [32].

Останній період життя Івана Ілліча супроводжувався тяжким перебігом хвороби, проте був позначений важливими подіями родинного та духовного життя. Зокрема, у 2004 році він був присутній на рукопокладенні свого сина Мар'яна у пасторський сан, який здійснював служіння в англomовних адвентистських громадах Канади з 2000 року. Влітку 2004 року на табірному зібранні в провінції Онтаріо відбувся їхній останній спільний дуетний виступ. 21 березня 2005 року внаслідок ускладнень, спричинених хворобою, Іван Косован помер [31].

Таким чином, біографічна довідка свідчить, що Іван Косован пройшов шлях від обдарованого музиканта та успішного соліста до відданого служителя Церкви Адвентистів сьомого дня, зробивши свідомий вибір на користь духовного покликання. Вирішальну роль у його становленні відіграли сімейні цінності, релігійне середовище та особистий духовний досвід, що сформували його світогляд і життєві пріоритети. Його діяльність поєднувала музичний талант, пасторське служіння та активну участь у розвитку церковних ініціатив як в Україні, так і за її межами. Попри складні життєві випробування, він залишався послідовним у своїй вірі та служінні до останніх днів життя.

Ці аспекти його біографії логічно підводять до необхідності детальніше охарактеризувати основні напрями пасторської діяльності Івана Косована та внесок у розвиток Церкви АСД. Його професійна та духовна практика виходила за межі традиційного керівництва локальними адвентистськими громадами, охоплюючи масштабний розвиток музично-літургійної традиції, міжнародну релігійну дипломатію, масову євангелізацію та закладення основ вітчизняного протестантського медіаслужіння.

Географія його служіння охоплювала в різні роки такі громади – Велика Кам'янка, Білі Ослави та Біла Церква. Характерною рисою його етики служіння був егалітаризм та безпосередня участь у житті членів церкви: Іван систематично долучався до важкої фізичної праці (будівельні, ремонтні та штукатурні роботи).

Служіння пастора Косована в адвентистській громаді села Велика Кам'янка, розпочате 06 квітня 1985 року як пресвітера [8, арк. 10, 11, 12], відзначалося високим рівнем динамізму. У пам'яті членів церкви він зафіксувався як енергійний лідер із яскраво вираженою харизмою, якого метафорично характеризували як «чоловіка-пісню» (зокрема, через постійне виконання гімну «Я хочу співати кожен час»). З метою залучення молоді до церковного життя та її соціокультурного розвитку, пастор ініціював створення інструментального ансамблю. Забезпечивши колектив мандолінами, він успішно запровадив музичне навчання навіть для осіб без попередньої фахової підготовки. Високий рівень емпатії та комунікативної відкритості сприяв формуванню міцних міжособистісних зв'язків із молоддю, яка вбачала в ньому авторитетного наставника [18, с. 346–347]. Важливим аспектом його служіння стало впровадження інноваційних методів місіонерської роботи. І. Косован ефективно використовував родинні свята (дні народження, весільні церемонії) як платформу для неформальної духовно-просвітницької роботи. Через вокальні виступи, декламацію поезії та світоглядний діалог у невимушеній

атмосфері йому вдавалося успішно знайомити нерелігійне оточення з біблійними концептами [15].

15 лютого 1986 року Іван Косован розпочав пресвітерське служіння в адвентистській громаді села Білі Ослави [8, арк. 14, 15]. Цей час служіння Івана Косована в громаді с. Білі Ослави хронологічно збігся із завершальним етапом спорудження нового молитовного будинку в урочищі Водичне. Актуалізуючи свій ремісничий та інженерний досвід, Іван здійснив вагомий особистий внесок в облаштування Дому молитви. Зокрема, він власноруч спроектував, забезпечив матеріалами та змонтував дерев'яну стелю з елементами традиційної гуцульської архітектури [18, с. 360-361]. Під його керівництвом відбулося служіння-посвячення цієї церкви. Продовжуючи стратегію музичного наставництва, він сформував у Білих Ославах місцевий молодіжний хор, виконавський рівень якого згодом дозволив інтегрувати його найкращих співаків до складу зведеного хору Українського уніону [23; 24].

Показовим прикладом психологічної стійкості та дипломатичного хисту Івана в умовах ідеологічного протистояння став прецедент, що відбувся під час богослужіння в громаді Білих Ослав. З метою адміністративного тиску та примусу дітей членів церкви до відвідування навчальних закладів у суботу, богослужіння відвідала делегація представників районної номенклатури та місцевих освітян. В умовах гострої ескалації конфлікту Іван Косован застосував нетривіальний підхід для розрядки напруженості: замість прямої вербальної конфронтації він виконав духовну пісню «По Голгофской тропе». Цей крок справив глибокий психоемоційний вплив на посадовців, фактично нівелювавши їхні агресивні наміри. Ба більше, було зафіксовано нетиповий для представників тогочасної секулярної влади прояв толерантності – один із педагогів на знак поваги підвівся під час молитви. Сучасники характеризують Івана Косована як глибокого мислителя та стратега, який всебічно сприяв інституційному та духовному розвитку Церкви [15].

Важливим досягненням його адміністративної діяльності стала ініціатива щодо інфраструктурної розбудови церкви: після проголошення незалежності України Іван Косован разом з місцевим пастором ініціював процес клопотання про виділення земельної ділянки для зведення Дому молитви в місті Івано-Франківськ [3; 9, с. 359].

Музичне мистецтво слугувало основним інструментом духовного та культурного впливу Івана Ілліча. У серпні 1989 року його було затверджено на посаді керівника музичного служіння Церкви АСД в Україні та обрано служителем адвентистської громади міста Біла Церква. На цій посаді він реалізував низку вагомих ініціатив: заснування молодіжного камерного хору та участь у формуванні великого симфонічного оркестру, де він особисто виконував сольні партії баритона; за його безпосередньої ініціативи в СРСР було офіційно видано першу християнську грамплатівку «Слава во vyšnih Bohu, na zemle mir». Проєкт мав значний суспільний резонанс та виконав просвітницьку функцію для широких мас населення. Іван Косован займався створенням духовних гімнів (найбільш відомий «Пам'ять»), які згодом були додані до пісенного збірника Церкви АСД.

У період лібералізації релігійного законодавства наприкінці 1980-х років І. Косован став ключовим учасником масштабних євангельських програм. Його вокальна діяльність була інтегрована в програми видатних міжнародних проповідників. Музичний супровід Івана Косована виконував функцію психоемоційної підготовки аудиторії до сприйняття релігійних сенсів.

Завдяки високому рівню комунікативної компетентності та соціального авторитету, І. Косован виконував функцію неофіційного амбасадора радянських віруючих на міжнародній арені. Іван сприяв руйнуванню західних стереотипів щодо становища релігії у Радянському Союзі. Його публічні виступи та артикуляція потреб церкви стимулювали надходження значної фінансової допомоги від іноземних партнерів [34]. У 1992 році під час візиту

до Північної Альберти (Канада) він зібрав кошти, які були спрямовані на закупівлю студійного аудіообладнання та будівництво нової церкви в Україні (м. Івано-Франківськ).

Таким чином, аналіз служительської та організаційної діяльності Івана Косована засвідчує його визначальну роль у розбудові Церкви АСД в Україні на етапі суспільно-політичних трансформацій. Завдяки синергії інноваційних методів локального служіння, реформуванню музичної традиції та успішній міжнародній дипломатії він значно посилив інституційну спроможність громад і забезпечив їм вагомую матеріальну підтримку. Логічним продовженням цієї багатовекторної просвітницької діяльності та її переходом на якісно новий масштаб суспільного впливу став розвиток медійної сфери.

Внаслідок суспільно-політичних трансформацій початку 1990-х років та лібералізації законодавства щодо свободи совісті керівництво Церкви АСД ухвалило інституційне рішення щодо розвитку вітчизняного християнського медіапростору, зокрема радіомовлення. Для створення та ведення перших україномовних радіопередач диктором було призначено В. Чунківського. Однак запуск спеціалізованого медіаресурсу зіткнувся із серйозною проблемою – повною відсутністю фахового музичного контенту для звукового оформлення ефірів.

Забезпечення цієї інфраструктурної потреби стало одним із ключових здобутків І. Косована. Обіймаючи посаду керівника музичного відділу, він отримав безпосереднє завдання створити необхідну музичну базу для радіопрограм. Для реалізації цього завдання І. Косован ініціював пошук професійної студії звукозапису. Вирішальним кроком на цьому шляху стало знайомство та налагодження співпраці зі звукорежисером Івано-Франківського обласного державного радіо Валерієм Мехоношиним. Ця взаємодія дозволила розпочати систематичний і високоякісний запис християнських виконавців (зокрема, колективу бандуристів), що заклало

професійний фундамент для музичного наповнення радіопрограм.

Співпраця з фахівцями державних медіа стала каталізатором розвитку власної технічної інфраструктури. На пропозицію В. Мехоношина було ініційовано закупівлю портативного студійного обладнання. Водночас перехід обласного державного радіо на принципи господарського розрахунку відкрив можливості для легальної комерційної трансляції релігійного контенту, що стимулювало перехід до створення локальних радіопрограм. Слід зазначити, що найперші ініціативи щодо створення радіопрограм реалізовувалися місцевою громадою м. Івано-Франківськ. Їхні зусилля у сфері медіа слугували лише необхідним етапом інституційного становлення, своєрідним часом «визрівання» масштабного проєкту до моменту його фактичної реалізації [10].

Первісний проєкт створення радіостудії мав виключно регіональну орієнтацію. Під час візиту до Канади І. Косован залучив спонсорські кошти від представників української діаспори для спорудження Дому молитви в Івано-Франківську [13]. Варто зазначити, що на етапі розробки концепції закордонні меценати висували пропозицію надати медіаресурсу англomовну назву «Living Water» («Жива вода»). Архітектурний проєкт будівлі передбачав розміщення стаціонарної радіостудії на першому поверсі, проте її функціонал розроблявся виключно для створення та трансляції передач у межах Івано-Франківської області.

Трансформація проєкту та його вихід на загальнонаціональний рівень відбулися з ініціативи керівництва Українського уніону конференції. Внаслідок міжінституційної комунікації між УУК та міжнародними структурами Адвентистського всесвітнього радіо (Adventist World Radio, далі – AWR), церковне керівництво запропонувало І. Косовану очолити та реалізувати масштабний проєкт радіомовлення «Голос Надії» під егідою AWR. Це призначення докорінно змінило вектори розвитку медіацентру, перетворивши локальну технічну ініціативу на стратегічну програму

загальнодержавного значення, що згодом дозволило залучити до співпраці кваліфікованих фахівців державного радіомовлення та розширити матеріально-технічну базу.

Процес формування національної мовної політики радіостанції супроводжувався низкою інституційних викликів. Зокрема, керівні органи Євразійського дивізіону висловлювали сумніви щодо доцільності створення окремого українського продукту, пропонуючи натомість ретрансляцію готових російськомовних програм радіоцентру «Голос Надежды» (м. Тула, РФ). Однак завдяки послідовній позиції Івана Косована щодо необхідності розвитку виключно україномовного контенту та його успішним переговорам із представником дивізіону Тедом Вільсоном, проєкт отримав офіційне схвалення та подальше фінансування.

Формування матеріально-технічної бази студії та покриття ключових капітальних витрат здійснювалося за рахунок цільових внесків трьох північноамериканських уніонів у розмірі 3 000 доларів США від кожного, а також за фінансової участі приватного донора. Водночас роль Адвентистського всесвітнього радіо (AWR) полягала у забезпеченні контролю за розподілом фінансів, моніторингу якості програмного продукту та безпосередньому спонсоруванні (покритті) витрат на ефірний час.

Модернізація технічного комплексу передбачала закупівлю системи цифрового монтажу та спеціалізованого аудіообладнання. Його інсталяцію та фінальне налаштування наприкінці травня 1995 року в Івано-Франківську забезпечив інженер і операційний директор AWR (Дармштадт) Джузеппе Чірілло. Студія функціонувала на базі новозбудованого церковного приміщення [37; 38]. Її матеріально-технічна база була оснащена передовим на той час апаратним комплексом (зокрема, системою багатоканального запису Pro Tools на базі платформи Apple Macintosh) [10].

Визначальним етапом інституціоналізації радіостанції стало укладання

І. Косованом угоди про всеукраїнську трансляцію на хвилях національного радіоканалу «Промінь». Перший вихід в ефір, що відбувся 17 травня 1995 року, увійшов в історію як офіційна дата заснування радіо «Голос Надії» в Україні.

Хронометраж стандартного ефірного випуску становив 15 хвилин. Виробничий цикл охоплював первинний запис на цифрові носії (DAT-касети) з подальшим перенесенням аудіоматеріалу на аналогову студійну магнітну стрічку. Згодом готові програми транспортувалися до Києва (до центру мовлення на вул. Хрещатик, 26) для подальшої трансляції у всеукраїнському радіоефірі [10]. Ведучими програм стали Іван та Лілія Косован, за технічну складову відповідали Валерій Мехоношин, Олег Батюк та Мар'ян Косован.

Цільовою аудиторією радіопрограм були переважно представники середньої та старшої вікових груп. В умовах глибокої соціально-економічної кризи 1990-х років, що супроводжувалася масовою психологічною дезадаптацією та зниженням рівня життя населення, релігійні трансляції виконували важливу компенсаторну та психотерапевтичну функцію.

Безпосередня управлінська діяльність І. Косована у новоствореній студії була короткотривалою у зв'язку з еміграцією його родини до Канади у вересні 1995 року [36; 37]. З метою збереження безперервності ефірного мовлення в транзитний період, Іван заздалегідь залучив професійних дикторів обласного радіо для створення резервного фонду радіопрограм, що забезпечило оптимальну передачу повноважень наступнику.

Новим директором радіоцентру було призначено Івана Черничка, за керівництва якого інституція продовжила свій розвиток. Стабільний зворотний зв'язок зі слухачською аудиторією (через поштове листування) був налагоджений через Заочну біблійну школу. На зламі 1990-2000-х років відбулася реорганізація структури: для оптимізації програмного наповнення та розширення можливостей залучення експертів і гостей головну студію було

передислоковано з Івано-Франківська до Києва [4–7; 19–22].

Діяльність І. Косована відіграла ключову роль у становленні протестантського медіапростору в Україні та заклала основи для подальшого розвитку християнського телебачення. Він умів згуртовувати людей, залучати кошти від закордонних донорів і домовлятися з державними структурами, і все це в складний період суспільних змін 1990-х років.

Висновки. Узагальнення результатів проведеного дослідження дає підстави для формулювання таких висновків відповідно до поставлених завдань:

1. Дослідження життєвого шляху І. Косована засвідчує його глибоку світоглядну трансформацію від обдарованого світського музиканта до відданого релігійного діяча. Визначальним чинником зміни життєвих пріоритетів та відмови від подальшої кар'єри у флотському ансамблі на користь церковного служіння став синтез родинних релігійних традицій та особистого екзистенційного (кризового) досвіду. Подальший життєпис Івана демонструє високий рівень його ідейної послідовності та безперервності релігійно-просвітницької діяльності аж до смерті у 2005 році.

2. Дослідження виявило, що пасторська практика І. Косована у 1980-1990-х роках (зокрема на Івано-Франківщині) суттєво виходила за межі традиційного кураторства над локальними громадами. Основним інструментом його місіонерського та духовного впливу слугувало музичне мистецтво. Обіймаючи посаду керівника музичного служіння Церкви АСД в Україні, Іван ініціював масштабне реформування музично-літургійної традиції. Окрім того, І. Косован реалізував себе як ефективний релігійний дипломат: його міжнародні місії сприяли деконструкції західних стереотипів щодо становища віруючих у СРСП та забезпечили залучення значних фінансових ресурсів для інфраструктурної розбудови української церкви.

3. Встановлено, що І. Косован відіграв фундаментальну роль у

зародженні вітчизняного протестантського радіомовлення. Його ключовим здобутком стало концептуальне обґрунтування, технічне забезпечення та організація роботи християнського радіо «Голос Надії». Стратегічним внеском діяча стало безкомпромісне відстоювання необхідності продукування ексклюзивного україномовного контенту перед міжнародним керівництвом Церкви АСД, а також успішна консолідація фахівців державних медіа для створення професійного релігійного аудіопродукту. Завдяки ефективному фандрейзингу та співпраці з іноземними донорами було сформовано сучасну матеріально-технічну базу студії в Івано-Франківську, що гарантувало безперервність мовлення навіть після еміграції засновника.

Отже, сукупність проаналізованих фактів дозволяє кваліфікувати Івана Косована як неординарного церковного організатора та візійнера. Його новаторські підходи, здатність долати адміністративно-ідеологічні бар'єри та ефективний менеджмент заклали стійкий інституційний фундамент для подальшого масштабного розвитку музичного та медійного напрямів Церкви АСД у незалежній Україні.

Список використаних джерел

1. Steps to God. Мар'ян Косован «Концертна програма», 2018. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/live/C4qwTuJdH6I> (дата звернення: 01.05.2026).
2. AleksElla. 70 років Українській церкві АСД м. Торонто, 2017. *YouTube*. URL: <https://youtu.be/z4bFPREIuEY?si=Mn5oFyKLMbYoH0u3>. (дата звернення: 01.05.2026).
3. Batiuk O. Церква АСД ІФ 90, 2018. *YouTube*. URL: https://youtu.be/hwhhxLpgl_0?si=gxldbS08A3YmmLTu&t=517.
4. Hope Media Group. Команда працівників радіо «Голос Надії» | Ангели Надії [05/16], 2016. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=k4wJ0DOG-AY>. (дата звернення:

01.05.2026).

5. Hope Media Group. Радіо «Голос Надії» 20 років, 2015. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ze0S2KmIS8Q>. (дата звернення: 01.05.2026).

6. Hope Media Group. Скільки років радіо «Голос Надії»? | Гарячі новини [13/15], 2015. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CqWhVqAqFAk> (дата звернення: 04.05.2026). (дата звернення: 01.05.2026).

7. Вісті надії. Радіо «Голос Надії» відсвяткувало свій день народження, 2017. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OI1dJ3V7nrE>. (дата звернення: 01.05.2026).

8. Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО). Ф. Р-388. Оп. 1д. Спр. 206. 21 арк.

9. Жукалюк М. Кризь бурі, шторми, лихоліття. Київ : Джерело життя, 2009. 541 с.

10. Інтерв'ю з Валерієм Мехоношиним, 17.03.2026.

11. Інтерв'ю з Галиною Грицюк, 23.07.2020.

12. Інтерв'ю з однокласницею Івана Косована – Стефанією Поленчук., с. Селятин, 22.07.2020.

13. Інтерв'ю з Олегом Батюком, 23.03.2026.

14. Інтерв'ю з Уляною Макарчук, с. Велика Кам'янка, 17.04.2026.

15. Інтерв'ю зі Степаном Бойком, с. Білі Ослави, 08.08.2018.

16. Пізній протестантизм в Україні (п'ятидесятники, адвентисти, Свідки Єгови). Історія релігії в Україні: у 10-ти т. Том 6. / ред. П. Л. Яроцький. Київ-Дрогобич : Сурма С., 2008. 632 с.

17. Історія Селятин – Історико-краєзнавчий портрет Чернівецької області. *Історико-краєзнавчий портрет Чернівецької області*. URL: <https://bukportret.info/putilskiy-rayon/selyatin/istoriya-selyatin/>. (дата звернення:

01.04.2026).

18. Історія Церкви Адвентистів сьомого дня на Буковині. Чернівці : ВІЩ «Місто», 2025. 408 с.

19. Кушнір Г. У травні стартувало цілодобове інтернет-мовлення радіо «Голос Надії». *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/rinok/article/107092/2015-05-15-u-travni-startuvalo-tsilodobove-internet-movlennya-radio-golos-nadii/>. (дата звернення: 01.05.2026).

20. Помоліться за мене. 25 років в радіоефірі | телеканал Надія, 2020. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/live/_T8tWF6zWyw?si=Ebd0CqOCcMh4UIHQ&t=708. (дата звернення: 01.05.2026).

21. Глібка В., Перов Д. Радіо «Голос Надії» святкує 22-річчя. *УУК АСД*. 2017. URL: https://info.adventist.ua/radio_22/. (дата звернення: 01.04.2026).

22. Ранок Надії. Коли свою роботу розпочало радіо «Голос Надії»? | телеканал Надія, 2021. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=НохҮmXroҮjI>. (дата звернення: 01.05.2026).

23. Церква Адвентистів Сьомого Дня с. Білі Ослави. 90-Річчя церкви Адвентистів сьомого дня с. Білі Ослави | Прямий Ефір, 2025. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/live/uzQAkSWYgwc?si=73jEwWp5-FCLkaEi&t=2371>. (дата звернення: 01.05.2026).

24. Церква Адвентистів Сьомого Дня с. Білі Ослави. Історія Церкви АСД у Білих Ославах: 90 Років Віри, Боротьби та Божого Провидіння, 2025. *YouTube*. URL: <https://youtu.be/irTa-DWk4Hs?si=pkV97rAm4ECYJ08T&t=658>. (дата звернення: 01.05.2026).

25. Brock B. The 54th General Conference Session. *North American Regional Voice*. 1985. Vol. 7, no. 5. P. 2.

26. Blake J. Ukrainian Minister Tours Alberta. *Canadian Adventist Messenger*. 1992. Vol. 61, no. 4. P. 22.

27. Burton S. We're a Great Family. *Southern Asia Tidings*. 1985. Vol. 80, no. 8. P. 10.
28. Growth in USSR. *Record*. 1989. Vol. 94, no. 36 (16 September). P. 9.
29. Hanna Kossovan. *Families First Funeral Home*. URL: <https://www.familiesfirst.ca/memorials/hanna-kossovan/3480302/service-details.php>.
30. Marian Kossovan. (Part 2) – Pastor James Gilley in Odessa, Ukraine in 1990s, 2021. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JVELeZETbvM> (date of access: 01.05.2026).
31. Marian Kossovan. John Kossovan – Funeral 2005, 2020. *YouTube*. URL: <https://youtu.be/GYBJFwe3yDc?si=ng0FVzW749Q7XS37>. (date of access: 01.05.2026).
32. Marian Kossovan. John Kossovan's Final Concert (Nov 1, 2003), 2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3qtrnGuDkbs>. (date of access: 01.05.2026).
33. Otis R. M. Soviet Sunrise. Review and Herald Publishing Association, 1990. 158 p.
34. Sosnowski J. N. «Royal welcome» extended: Citizens welcome the Kosowans to Beauvallon. *The St. Paul Journal*. 1991, 24 September. P. C4.
35. Soviet Visitors. *Record*. 1989. Vol. 94, no. 26. (8 July). P. 8.
36. Steele A. Canadian Church Gift Helps AWR Launch Ukrainian Broadcasts. *Canadian Adventist Messenger*. 1996. Vol. 65, no. 1. P. 6.
37. Steele A. Mid-America gift helps AWR launch Ukrainian broadcasts. *Mid-America Adventist Outlook*. 1996. Vol. 17, no. 2. P. 5.
38. Voice of Hope in the Ukraine. *Record*. 1996, 3 February. P. 11
39. Wood M. The Day in Review: Friday, June 28. *Adventist Review*. 1985, 30 June (General Conference Bulletin 2). P. 9.